

Waldemar Wojtasik

Determinanty zmiany systemu wyborczego

Political Preferences nr 12, 25-36

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Waldemar Wojtasik

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska

DETERMINANTY ZMIANY SYSTEMU WYBORCZEGO

Abstract:

Elections are a tool for the competing entities to achieve political goals. Therefore, electoral procedures are a significant element affecting their political perspectives. A change in the electoral system depends on balance of power in the parliament. In practice, two models of electoral reforms are possible. In the first of them, political parties collaborate to reform the system. Thus, they protect the interests of as many parties as possible. In the second one, the majority can force others to accept the solutions that are beneficial for them. The majority promote the institutional patterns and procedures that give them a chance to consolidate or increase the relative power of influence of elections. The presented paper includes the analysis of social preferences concerning a reform of the electoral system in Poland. The study revealed the preference for the cooperative model of changing the electoral system. Only the respondents who identified themselves as having right-wing inclinations approved of the competitive model.

Key words:

change of the electoral system, electoral system in Poland, electoral crisis, reforms of the election law

Wstęp

Wysoka dynamika zmian sfery polityki jest naturalną cechą współczesnych demokracji. Wynika ona m.in. z akceleracji przemian społecznych, adaptacji wielopoziomowego systemu władzy do klasycznych reguł demokratycznych, czy też oddziaływania takich zjawisk jak globalizacja i informatyzacja. Wspomniane czynniki determinują także charakter rywalizacji

---

politycznej. W warunkach demokratycznych wskazuje się na jej trzy główne areny: wyborczą, parlamentarną i gabinetową (Antoszewski 2004: 7-40). Najistotniejszym czynnikiem kształtującym wyborczą arenę rywalizacji politycznej są reguły instytucjonalne, ze szczególnym uwzględnieniem zasad prawa wyborczego. Tryb przeprowadzania wyborów oraz ustalania ich wyniku są przedmiotem gry pomiędzy siłami politycznymi, zainteresowanymi maksymalizacją możliwych do osiągnięcia korzyści. W takim przypadku wybory stając się podstawowym instytucjonalnym mechanizmem realizacji zasady politycznej reprezentacji, często sprowadzają system wyborczy do instrumentu manipulacji sferą polityki (Sartori 1986: 73). Wynika to z faktu, że partie polityczne, oddziałując na ustalanie reguł rywalizacji wyborczej, mogą promować rozwiązania korzystne dla siebie, a w konsekwencji osłabiające potencjał wyborczy ich przeciwników politycznych. Dlatego też, nawet jeżeli wprowadzane zmiany wynikają z systemowych przesłanek (np. adaptacji do zmieniających się warunków społecznych, czy niefunkcjonalności dotychczasowych rozwiązań), to promotorzy nowych regulacji często i tak oskarżani są o realizację partykularnych strategii politycznych. Zauważając to Arend Lijphart (1998: 70) zwraca uwagę na konieczność występowania moralnych ograniczeń dla zmian systemu wyborczego, które nie powinny służyć partyjnym interesom.

Polityczne kontrowersje wokół transformacji systemu wyborczego sprawiają, że już sama zapowiedź jego korekty bywa postrzegana w kategoriach próby oddziaływania na proces rywalizacji politycznej. Zindywidualizowana reakcja na zmiany może zakładać trzy główne stanowiska: (1) akceptację wprowadzanych regulacji; (2) sprzeciw wobec nich; (3) obojętność. Dla przedstawianych w niniejszym artykule badań istotne jest to, w jakiej politycznej konfiguracji zmiana systemu wyborczego następuje. W praktyce może być ona wynikiem szerokiego konsensusu sił partyjnych, lub efektem narzucenia rozwiązań przez rządzącą (najczęściej) większość. Jeżeli wyborcy akceptują rozwiązania deterministyczne, to wśród rządzących może narastać pokusa wprowadzenia przepisów sprzyjających im, lub ograniczających szanse opozycji. W przypadku braku społecznego przyzwolenia dla wprowadzania rozwiązań dyskryminujących jedne partie kosztem innych perspektywa politycznego konsensusu wydaje się być bliższa.

Przedstawiane założenia wskazują na możliwość wprowadzania takich zmian w regulacjach wyborczych, które będą intencjonalnie faworyzować jedne partie kosztem innych. Może więc być to czynnik zwiększający labilność rozwiązań kształtujących systemy wyborcze. Procesy zmian systemów wyborczych doprowadziły do postrzegania ich przez część badaczy jako jednych z najbardziej niestabilnych instytucjonalnych elementów systemu politycznego (Benoit 2004: 355). Prezentowany artykuł przedstawia wyniki badań opinii

---

polskich wyborców na temat trybu wprowadzania zmian w systemie wyborczym. Aktualność badań wynika także z toczącej się w Polsce dyskusji nad możliwością stosowania jednomandatowych okręgów wyborczych (JOW) w wyborach sejmowych, choć nie skupia się na badaniu opinii w tym względzie. Ich celem jest przybliżenie preferencji społecznych w zakresie partyjnych strategii zmian systemu wyborczego w Polsce. W toku przedstawianych badań poszukiwane będą odpowiedzi na następujące pytania badawcze: (1) Czy jest społeczne przyzwolenie na partykularne zmiany systemu wyborczego? (2) Czy opinie na temat charakteru zmiany systemu wyborczego są moderowane przez preferencje partyjne? (3) Czy opinie na temat charakteru zmiany systemu wyborczego są moderowane przez autoidentyfikacje ideologiczne? Odpowiadające pytaniom hipotezy badawcze brzmią: (1) polscy wyborcy nie akceptują partykularnych motywacji zmiany systemu wyborczego; (2) wyborcy partii rządzących mają wyższy poziom akceptacji dla zmian systemu wyborczego; (3) autoidentyfikacje ideologiczne nie różnicują stosunku wyborców do charakteru zmian systemu wyborczego.

Problem badawczy

Demokracja zapewnia z jednej strony równość wyborczą, z drugiej zaś, w wyniku elekcji generowany jest układ wygranej większości i przegranej mniejszości (choć taka kategoryzacja często jest zwodnicza i zwycięzcy nie otrzymują poparcia większości wyborców), co wpływa najczęściej na nierówny dostęp tych dwóch grup do instytucji systemu politycznego. Elektoralną przesłanką reżimu demokratycznego jest formalna równość szans podmiotów politycznej rywalizacji. Jednak wymiar praktyczny będzie różnicował warunki ich działania m.in. z powodu odmiennego poziomu zakorzenienia instytucjonalnego, możliwości wpływania na proces decyzyjny bezpośrednio ich dotyczący, oraz dostępu do zasobów wykorzystywanych podczas wyborów. Jak zauważa Radosław Markowski (2010: 4): „*Historyczny ogląd pokazuje, że dość rzadko model ordynacji wyborczej jest wynikiem ściśle zaplanowanej, racjonalnej decyzji, zazwyczaj stanowi pochodną interakcyjnych wpływów siły poszczególnych orientacji politycznych wewnątrz kraju, specyfiki struktury społecznej, zwłaszcza istnienia mniejszości etnicznych, tradycji instytucjonalnych danego państwa, a także czynników zewnętrznych – dyfuzji obcych wzorców bądź wręcz narzucenia instytucji politycznych przez silniejszych sąsiadów lub zwycięskie w wojnie strony*”. Z czynnikiem wpływu zewnętrznego na kształt rozwiązań wyborczych można spotkać się np. w przypadku implementacji generalnych (wspólnotowych) zasad wyborów do Parlamentu Europejskiego.

Wybory stanowią także społeczne narzędzie, służące do osiągnięcia celów politycznych w reżimach demokratycznych. Procedury wyborcze są więc istotnym elementem kształtowania perspektyw rywalizujących podmiotów. Założenie, że można wpływać na przebieg rywalizacji wyborczej poprzez zmianę jej normatywnych reguł, determinuje zainteresowanie możliwością oddziaływania na proces stanowienia prawa w tym obszarze. Zmiana reguł wyborczych, a szczególnie konkretnych zapisów systemu wyborczego, może być rozpatrywana w kilku płaszczyznach. W najbardziej ogólnych ramach może być działaniem związanym z optymalizacją systemowych funkcji realizowanych przez wybory. Wynika to z założenia, że funkcje wyborów mają pierwotny charakter i wywierają wpływ na przyjmowane regulacje prawne (Skotnicki 2009: 13). Zmiana systemu wyborczego może mieć także wymiar adaptacyjny, zarówno dla całego systemu politycznego, jak i jego poszczególnych składowych. Adaptacja taka doprowadzać powinna do stabilizacji i równowagi poprzez kreację zachowań o charakterze dostosowawczym. Wreszcie może także mieć charakter instrumentalnych zmian, których celem jest zróżnicowanie szans podmiotów podejmujących wyborczą rywalizację (Wojtasik 2015: 25-39). W tym ostatnim przypadku polityczni decydenci mogą chcieć wprowadzić rozwiązania korzystne dla siebie w zakresie formalnych reguł rywalizacji wyborczej. Systemy wyborcze mogą więc być tak projektowane, by służyć interesom tych, którzy podczas uchwalania nowych reguł mieli najsilniejszą kartę przetargową (North 1990: 16). Co prawda, intencjonalne wprowadzenie mechanizmów sprzyjających niektórym podmiotom nie gwarantuje zakładanego efektu, jednak kierunkowość oddziaływania konkretnych rozwiązań w systemach wyborczych pozwala oczekiwać zróżnicowania szans na korzyść tych, którzy są zakładanymi beneficjentami wprowadzanych zmian (Fowler i Smirnov 2007: 4-5).

Celowe ograniczanie perspektyw wyborczych konkurentów startujących w wyborach, o ile mieści się w regułach demokratycznych wyborów, jest traktowane w kategoriach realizacji strategii rywalizacji politycznej (Turska-Kawa 2015). Szeroko pojmowane nazywane jest kontrafirmacją wyborczą i dotyczyć może wielu aspektów, z których najważniejszymi są system wyborczy, finansowanie działalności politycznej i formalne uprawnienia w dostępie do mediów. Kontrafirmacja wyborcza sprawia, że niektóre partie mają ograniczony potencjał wykorzystania posiadanych zasobów, poprzez co ich oddziaływanie na rynek wyborczy jest utrudnione. Realny wymiar nierówności zakłada, że bez względu na decyzje partii politycznych, pozycja niektórych z nich będzie mniej konkurencyjna niż reszty. W wyniku takich działań następuje zróżnicowanie dostępu do zasobów niezbędnych w rywalizacji politycznej i możliwości ich efektywnego wykorzystania.

Kierunki transformacji systemów wyborczych są konsekwencją istniejącego układu sił politycznych w parlamencie i rządzie. Kluczem dla oddziaływania takiego mechanizmu jest uprawdopodobnienie konsekwencji wprowadzanych zmian i zrozumienie sposobu ich wpływania na system partyjny. Sama perspektywa zmiany reguł wybierania może skłaniać partie polityczne do promowania takich instytucjonalnych wzorców i procedur, które będą zwiększały szanse na skonsolidowanie lub zwiększenie ich względnej siły (Colomer 2004: 3). Jako że zmiana systemu wyborczego, zarówno w kwestiach ogólnych, jak i konkretnych, jest domeną parlamentu, to w praktyce możliwe są dwa modele reform. Cechą charakterystyczną pierwszego z nich jest kooperacja partii politycznych. W jej ramach partie polityczne poszukują konsensualnych rozwiązań zabezpieczających interesy możliwie szerokiego grona z nich. W modelu arbitralnym istnieje większość, która ma możliwość narzucić korzystne dla siebie rozwiązanie pozostałym ugrupowaniom. W tym przypadku jest realizowana strategia mogąca mieć na celu wprowadzenie rozwiązań ograniczających szanse części partii (najczęściej opozycyjnych). Jako że istotne zmiany systemu wyborczego są przedmiotem ożywionej debaty publicznej i skupiają uwagę społeczną, to interesujące jest poznanie opinii obywateli na ten temat. W przypadku wyrażanej powszechnie preferencji dla konsensualnego modelu zmiany systemu wyborczego, rządzącym może być trudniej wprowadzić rozwiązania jednoznacznie różnicujące perspektywy wyborcze rywalizujących partii. Odwrotna sytuacja ma miejsce w przypadku występowania społecznej akceptacji dla arbitralnego modelu wprowadzania zmian w ustawodawstwie wyborczym. Wtedy partie polityczne mogą starać się tłumaczyć wprowadzane zmiany społecznymi oczekiwaniami.

Wyniki badań

Dotychczasowe analizy preferencji społecznych w zakresie regulacji wyborczych w Polsce skupiały się przede wszystkim na zróżnicowaniach pomiędzy zwolennikami systemów większościowych i proporcjonalnych (Wolnicki 2010; Roguska i Zbieranek 2011). Przedstawiany artykuł analizuje społeczne preferencje w zakresie sposobu zmiany systemu wyborczego w Polsce. Tłem prowadzonych badań była silna polaryzacja postaw wyborczych, obserwowana w trakcie wyborów prezydenckich (Duda-Komorowski) oraz elekcji parlamentarnej (PiS-pozostałe relewantne ugrupowania). Partyjny kontekst zadania badawczego był wzmacniany postulatem radykalnej przebudowy systemu wyborczego do Sejmu, formułowanym w trakcie kampanii przez P. Kukiza i jego komitet Kukiz'15. Badania przeprowadzono metodą kwestionariuszowego wywiadu bezpośredniego w okresie listopad-grudzień 2015, bezpośrednio po wyborach parlamentarnych.

Konceptualizacja problemu badawczego została dokonana poprzez ustosunkowanie się badanych do dwóch twierdzeń, dotyczących trybu zmian systemu wyborczego do Sejmu:

- (1) „Sposób wyboru posłów na Sejm RP powinien być efektem kompromisu wszystkich partii politycznych”,
- (2) „Partie, które sprawują władzę, mogą dowolnie zmieniać sposób wyboru posłów na Sejm RP”.

Badani zostali poproszeni o ustosunkowanie się do przedstawionych twierdzeń za pomocą zamkniętej kafeterii odpowiedzi (od „Zdecydowanie nie” do „Zdecydowanie tak”) na podstawie o 5-stopniowej skali Likerta. Zabieg ten umożliwił przedstawianie wyników w wymiarze uśrednionym i porównywanie ich w poszczególnych grupach wyborców. Politycznym kontekstem badań uczyniono deklaracje wyborców w zakresie ich decyzji wyborczych w wyborach do Sejmu w 2015 roku, a także deklarowane autoidentyfikacje ideologiczne na skali lewica-prawica.

Próba została dobrana w sposób kwotowo-warstwowy (N=926), badania zostały przeprowadzone w ramach ogólnopolskiego projektu „Preferencje polityczne. Postawy-Identyfikacje-Zachowania”. W badanej grupie znalazły się 483 kobiety (52,2%) i 443 mężczyźni (47,8%), próba była zróżnicowana ze względu na wiek (18-24 lata: N=105, 11,3%; 25-34 lata: N=182, 19,7%; 35-44 lata: N=163, 17,6%; 45-54 lata: N=142, 15,3%; 55-64 lata: N=164, 17,7%; powyżej 65 lat: N=170, 18,4%), wykształcenie (bez wykształcenia: N=2, 0,2%; podstawowe/gimnazjalne: N=31, 3,3%; zawodowe: N=177, 19,1%; średnie/policealne: N=341, 36,8%; wyższe (ukończone studia licencjackie lub magisterskie): N=375, 40,5%), stan cywilny (panna/kawaler: N=271, 29,3%; zamężna/żonaty: N=519, 56,0%; rozwódka/rozwodnik: N=58, wdowa/wdowiec: N=78, 8,4%) oraz miejsce zamieszkania (wieś: N=357, 38,6%; miasto do 20 tysięcy mieszkańców: N=116, 12,5%; miasto 20-100 tysięcy mieszkańców: N=109, 11,8%; miasto 100-200 tysięcy mieszkańców: N=115, 12,4%; miasto powyżej 200 tysięcy mieszkańców: N=229, 24,7%).

Analizując odpowiedzi udzielone przez respondentów w odniesieniu do obu twierdzeń, zauważyć można wysoką spójność uzyskanych wyników. W każdej z wyodrębnionych grup liczba zwolenników podejścia konsensualnego była większa niż zmiany w trybie narzucania rozwiązań przez rządzących.

Tabela 1. Rozkład ilościowy i procentowy ustosunkowań wobec twierdzenia „Sposób wyboru posłów na Sejm RP powinien być efektem kompromisu wszystkich partii politycznych” w poszczególnych elektoratach w wyborach do Sejmu w 2015 roku

N=926		Zdecydowanie NIE	Raczej NIE	Trudno powiedzieć	Raczej TAK	Zdecydowanie TAK	Razem
Koalicja Zjednoczona Lewica	ilość	3	7	17	18	22	67
	procent	4,5	10,4	25,4	26,9	32,8	100,0
KW Kukiz'15	ilość	8	13	19	28	22	90
	procent	8,9	14,4	21,1	31,1	24,4	100,0
Nowoczesna Ryszarda Petru	ilość	9	7	16	18	8	58
	procent	15,5	12,1	27,6	31,0	13,8	100,0
Platforma Obywatelska RP	ilość	17	17	33	83	56	206
	procent	8,3	8,3	16,0	40,3	27,2	100,0
Polskie Stronnictwo Ludowe	ilość	4	4	8	18	10	44
	procent	9,1	9,1	18,2	40,9	22,7	100,0
Prawo i Sprawiedliwość	ilość	20	35	55	65	24	199
	procent	10,1	17,6	27,6	32,7	12,1	100,0
Inny komitet	ilość	16	12	18	33	13	92
	procent	17,4	13,0	19,6	35,9	14,1	100,0
Nie głosowałem(am) / nie pamiętam	ilość	13	20	66	41	30	170
	procent	7,6	11,8	38,8	24,1	17,6	100,0

Źródło: opracowanie własne w ramach projektu „Preferencje polityczne. Postawy-Identyfikacje-Zachowania”.

Szukając różnic pomiędzy średnimi wynikami badanych elektoratów poszczególnych partii, zastosowano jednoczynnikową analizę wariancji ANOVA. Wyniki ukazały niehomogeniczność analizowanych grup ($F=3,875$; $p=0,001$). Szczegółowa analiza testem post hoc Tukeya ukazała istotne statystycznie różnice pomiędzy wyborcami Nowoczesnej i Platformy Obywatelskiej ($|I-J|=0,54386$; $p=0,039$) oraz Platformy Obywatelskiej i Prawa i Sprawiedliwości ($|I-J|=0,50807$; $p=0,000$).

Co warto podkreślić, w przypadku twierdzenia o możliwej dowolności wprowadzanych zmian przez partie sprawujące władze, uzyskane odpowiedzi ukazują większą spójność preferencji sprzeciwiających się takiemu stanowisku, niż w przypadku twierdzenia o potrzebie konsensusu w tym względzie.

Tabela 2. Rozkład ilościowy i procentowy ustosunkowań wobec twierdzenia „Partie, które sprawują władzę, mogą dowolnie zmieniać sposób wyboru posłów na Sejm” w poszczególnych elektoratach w wyborach do Sejmu w 2015 roku

N=926		Zdecydowanie NIE	Raczej NIE	Trudno powiedzieć	Raczej TAK	Zdecydowanie TAK	Razem
Koalicja Zjednoczona Lewica	ilość	40	17	5	2	3	67
	procent	59,7	25,4	7,5	3,0	4,5	100,0
KW Kukiz'15	ilość	26	33	23	6	2	90
	procent	28,9	36,7	25,6	6,7	2,2	100,0
Nowoczesna Ryszarda Petru	ilość	33	15	5	3	2	58
	procent	56,9	25,9	8,6	5,2	3,4	100,0
Platforma Obywatelska RP	ilość	107	57	17	20	5	206
	procent	51,9	27,7	8,3	9,7	2,4	100,0
Polskie Stronnictwo Ludowe	ilość	16	18	4	4	2	44
	procent	36,4	40,9	9,1	9,1	4,5	100,0
Prawo i Sprawiedliwość	ilość	46	66	45	30	12	199
	procent	23,1	33,2	22,6	15,1	6,0	100,0
Inny komitet	ilość	29	27	18	14	4	92
	procent	31,5	29,3	19,6	15,2	4,3	100,0
Nie głosowałem(am) / nie pamiętam	ilość	50	39	49	25	7	170
	procent	29,4	22,9	28,8	14,7	4,1	100,0

Źródło: opracowanie własne w ramach projektu „Preferencje polityczne. Postawy-Identyfikacje-Zachowania”.

W przypadku twierdzenia o możliwości zmiany systemu wyborczego przez rządzących zakładano, że czynnikiem różnicującym będzie poparcie dla partii tworzących rządzącą koalicję. Aby to stwierdzić, weryfikowano różnice pomiędzy średnimi wynikami elektoratów poszczególnych partii, zastosowano jednoczynnikową analizę wariancji ANOVA. Wyniki ukazały niehomogeniczność analizowanych grup ($F=8,720$; $p=0,000$). Analiza testem post hoc Tukeya ukazała istotne statystycznie różnice pomiędzy wyborcami Nowoczesnej i PiS ($|I-J|=0,75325$; $p=0,000$) oraz PO i PiS ($|I-J|=0,64729$; $p=0,000$).

Responsywność odpowiedzi respondentów na stawiane twierdzenia można przedstawić za pomocą średnich. W analizowanym przypadku ich ogólna dyspersja (3,4093 dla pierwszego twierdzenia i 2,149 dla drugiego) wskazuje na silną preferencję badanych dla rozwiązań konsensualnych. W przypadku pierwszego twierdzenia statystycznie istotne różnice występują

pomiędzy kobietami (3,52) a mężczyznami (3,28) oraz najmłodszymi respondentami (18-24) i grupą 55-64 ($|I-J|=0,54082$; $p=0,005$). W przypadku drugiego twierdzenia istotne statystycznie różnice wykazane zostały pomiędzy osobami z wykształceniem zawodowym i wyższym ($|I-J|=0,41351$; $p=0,001$).

Tabela 3. Średnie oraz odchylenia standardowe w odpowiedziach na twierdzenia (1) i (2)

	N	Minimum	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe
Twierdzenie (1)	926	1,00	5,00	3,4093	1,21428
Twierdzenie (2)	926	1,00	5,00	2,1490	1,15849

Źródło: opracowanie własne w ramach projektu „Preferencje polityczne. Postawy-Identyfikacje-Zachowania”.

W przypadku identyfikacji ideologicznych można zauważyć trend do wzmacniania preferencji dla rywalizacyjnego modelu wprowadzania zmian w systemie wyborczym wraz z przesuwaniem się od lewicy w kierunku prawicy. Nie jest to jednak tendencja silna – we wszystkich analizowanych grupach więcej badanych opowiada się za modelem konsensualnym.

Tabela 4. Rozkład ilościowy i procentowy ustosunkowań wobec twierdzenia „Sposób wyboru posłów na Sejm RP powinien być efektem kompromisu wszystkich partii politycznych” w kontekście deklarowanych poglądów politycznych.

N=926		Zdecydowanie NIE	Raczej NIE	Trudno powiedzieć	Raczej TAK	Zdecydowanie TAK	Razem
Lewica	ilość	15	19	40	67	46	187
	procent	8,0	10,2	21,4	35,8	24,6	100,0
Centrum	ilość	11	24	34	70	50	189
	procent	5,8	12,7	18,0	37,0	26,5	100,0
Prawica	ilość	38	47	84	90	54	313
	procent	12,1	15,0	26,8	28,8	17,3	100,0
Nie wiem/ nie potrafię określić	ilość	26	25	74	77	35	237
	procent	11,0	10,5	31,2	32,5	14,8	100,0

Źródło: opracowanie własne w ramach projektu „Preferencje polityczne. Postawy-Identyfikacje-Zachowania”.

Różnice pomiędzy średnimi wynikami w odpowiedziach osób o różnych identyfikacjach ideologicznych analizowano przy pomocy jednoczynnikowej wariancji ANOVA. Wyniki ukazały niehomogeniczność analizowanych grup w przypadku twierdzenia o potrzebie konsensualnych zmian w systemie wyborczym ($F=6,815$; $p=0,000$). Szczegółowa analiza testem post hoc Tukeya ukazała istotne statystycznie różnice pomiędzy lewicą a prawicą ($|I-J|=0,34862$; $p=0,010$), centrum a prawicą ($|I-J|=0,41647$; $p=0,001$) oraz centrum a niepotrafiącymi określić swojej autoidentyfikacji ideologicznej ($|I-J|=0,36073$; $p=0,012$).

Tabela 5. Rozkład ilościowy i procentowy ustosunkowań wobec twierdzenia „Partie, które sprawują władzę, mogą dowolnie zmieniać sposób wyboru posłów na Sejm” w kontekście deklarowanych poglądów politycznych

N=926		Zdecydowanie NIE	Raczej NIE	Trudno powiedzieć	Raczej TAK	Zdecydowanie TAK	Razem
Lewica	ilość	104	53	12	12	6	187
	procent	55,6	28,3	6,4	6,4	3,2	100,0
Centrum	ilość	81	58	27	17	6	189
	procent	42,9	30,7	14,3	9,0	3,2	100,0
Prawica	ilość	87	105	58	44	19	313
	procent	27,8	33,5	18,5	14,1	6,1	100,0
Nie wiem/ nie potrafię określić	ilość	75	56	69	31	6	237
	procent	31,6	23,6	29,1	13,1	2,5	100,0

Źródło: opracowanie własne w ramach projektu „Preferencje polityczne. Postawy-Identyfikacje-Zachowania”.

Podobnie jak w poprzednich przypadkach, różnice pomiędzy średnimi wynikami w odpowiedziach osób o różnych identyfikacjach ideologicznych zobrazowano przy pomocy jednoczynnikowej analizy wariancji ANOVA. Wyniki ukazały niehomogeniczność analizowanych grup w przypadku twierdzenia o możliwości zastosowania arbitralnego modelu zmian w systemie wyborczym ($F=15,313$; $p=0,000$). Szczegółowa analiza testem post hoc Tukeya ukazała istotne statystycznie różnice pomiędzy osobami określającymi swoje poglądy jako lewicowe a tymi, którzy definiowali się jako prawica ($|I-J|=0,63799$; $p=0,000$) oraz lewicowe i niepotrafiącymi określić swojej tożsamości ideologicznej ($|I-J|=0,57962$; $p=0,000$). W przypadku osób określających się jako centrowe istotne statystycznie różnice ujawniono z grupą pravicową ($|I-J|=0,38119$; $p=0,002$) oraz bez wskazania ideologicznego ($|I-J|=0,32282$; $p=0,019$).

Wnioski

Przedstawione w artykule wyniki badań opinii polskich wyborców na temat zmian systemu wyborczego ukazują relatywnie spójne preferencje w tym względzie. Zarówno w elektoratach poszczególnych partii politycznych, jak i grup charakteryzujących się podobnymi autoidentyfikacjami ideologicznymi występuje mocna preferencja na rzecz konsensualnego modelu zmiany systemu wyborczego. Niechęć do modelu arbitralnego może być spowodowana obawą przed takimi zmianami, które będą działały na niekorzyść konkretnych partii, popieranych przez wyborców. Sprzeciw wobec modelu arbitralnego może także wynikać z intensywnej kampanii na rzecz JOW, która jest prowadzona w ostatnich latach w Polsce. Sukces P. Kukiza w wyborach prezydenckich oraz komitetu Kukiz'15 w elekcji sejmowej mógł wśród zwolenników pozostałych partii wywołać efekt niechęci, spowodowany niejasnymi (dla większości wyborców) konsekwencjami wprowadzenia JOW.

Negatywnie została zweryfikowana hipoteza o występującej preferencji dla arbitralnych zmian systemu wyborczego wśród zwolenników partii rządzących. Jej założeniem była możliwość wprowadzenia takich korekt w systemie wyborczym, które działałyby kontrafirmacyjnie na politycznych przeciwników. Poszukując przyczyn negatywnej weryfikacji, można wskazać dwa potencjalne czynniki. Pierwszym może być ogólna niechęć do instrumentalnego traktowania systemu wyborczego przez polityków. Drugi czynnik ma charakter kontekstowy i wynika z realnej perspektywy alternacji rządów w Polsce w okresie przeprowadzania badań. Wyborcy PO i PSL mogli spodziewać się przejścia władzy przez PiS, co skutecznie mogło ich zniechęcać do popierania arbitralnych zmian systemu wyborczego.

Badania dowiodły, że autoidentyfikacje ideologiczne mogą różnicować w sposób istotny statystycznie stosunek do trybu zmian systemu wyborczego. Hipoteza to zakładająca wynikała z obserwowanych preferencji dla jednomandatowych okręgów wyborczych wśród wyborców określających siebie jako prawicowi (Wolnicki 2010). Przedstawiane analizy ukazały różnice pomiędzy wyborcami określającymi się jako prawicowi i lewicowi w obu analizowanych aspektach. Dominacja partii prawicowych w polskiej polityce, obserwowana w ostatnim dziesięcioleciu, może powodować wśród osób o autoidentyfikacji lewicowej obawę o takie zmiany reguł wyborczych, które będą skutkowały ograniczeniem potencjału wyborczego ich partyjnych faworytów.

Bibliografia:

- Antoszewski, A. (2004). *Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Antoszewski, A., Herbut R. (2001). *Systemy polityczne współczesnego świata*. Gdańsk: Wydawnictwo Arche.
- Benoit, K. (2004). Models of Electoral System Change. *Electoral Studies*, nr 23.
- Colomer, J.M. (2004). *The Strategy and History of Electoral System Choice*, w: J.M. Colomer (red.), *Handbook of Electoral System Choice*. London: Palgrave-Macmillan.
- Fowler, J.H., Smirnov, O. (2007), *Mandates, Parties, and Voters: how Elections Shape the Future*. Philadelphia: Temple University Press.
- Harris, P., Reilly, B. (1998). *Democracy in Deep-Rooted Conflict: Options for Negotiators*. Stockholm: IDEA Handbook Series.
- Lijphart, A. (1994). *Electoral Systems and Party Systems: A Study of Twenty-Seven Democracies 1945–1990*. Oxford: Oxford University Press.
- Lijphart, A. (1998). *Inżynieria wyborcza: ograniczenia i możliwości*, [w:] J. Szczupaczyński (red.), *Władza I Społeczeństwo 2*. Warszawa: Wydawnictwo Scholar.
- Markowski, R. (2010). *System wyborczy – system partyjny – jakość demokracji. O jednomandatowych okręgach wyborczych*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- North, D.C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. New York: Cambridge University Press.
- Roguska, B., Zbieranek J. (2011). *Wiedza i opinie Polaków o prawie wyborczym i mechanizmach kampanii*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych
- Sartori, G. (1968). Political Development and Political Engineering. *Public Policy*, 17.
- Skotnicki, K. (2009). Wpływ funkcji wyborów na prawo wyborcze i system wyborczy. *Zarys problematyki. Przegląd Sejmowy*, nr 2(79).
- Tsebelis, G. (1990). *Nested Games: Rational Choice in Comparative Politics*. Berkeley: University of California Press.
- Turska-Kawa, A. (2015). *Determinanty chwiejności wyborczej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Wolnicki, J. (2010). Polacy wobec jednomandatowych okręgów wyborczych. *Preferencje Polityczne*, 1.
- Wojtasik, W. (2015). Electoral manipulations. *Roczniki Nauk Społecznych*, 7.3.